

LIETUVIŲ KALBOTYROS KLAUSIMAI, XXX (1993)
PERIFERINĖS LIETUVIŲ KALBOS TARMĖS

Elena GRINAVECKIENĖ

KAMOJŪ APYLINKIŲ (BALATARUSIJOS PĀSTOVIAU RAJ.)
BALATARUSIŲ ŠNEKTOS LITUANIZMAI

I. Įvadas

Iki pastarojo laiko kasmet vykdomi lietuvių-baltarusių kalbinio paribio tarmių tyrinėjimai nuolat duoda naujų tų kalbų kontaktų duomenų, juos papildo bei patikslina daugeliu atveju (ypač lokalizacijos prasme) pirmą kartą tose vietose užrašyta vertinga kalbine medžiaga. 1989 m. gegužės mén. kompleksinė Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto, Baltarusijos MA Kalbotyros instituto ir Lenkijos Respublikos Slavistikos instituto kalbininkų dialektologinė ekspedicija, dirbusi Pāstoviu¹ rajone, ir lietuvių dialektologijai davė kai ką nauja.

Kamojū² bažnytkaimyje, esančiamame maždaug už 11-13 km. į pietus nuo Lietuvos sienos ties Adutiškiu, daugumas vietinių gyventojų tarpusavyje kalbasi baltarusių šnekta. Pasuose jie visi užrašyti baltarusiais, bet, būdami katolikai, laiko save lenkais. Lenkiškai dažniausiai kalba tik poterius ir gieda bažnyčioje. Nemoka jie nei baltarusiškų, nei lenkiškų senųjų liaudies dainų, o dažniausiai dainuoja pilietinio karo rusiškas dainas. Vidurinė mokykla čia baltarusiška. Atskélusieji žmönės kai kas kalba baltarusiškai, nors gana dažnai buvo girdima ir rusų kalba. Tarybinio ūkio raštinėje dokumentacija tvarkoma rusiškai, ir mūsų buvimo metu joje per vietas siustuvą rusiškai buvo skelbiami séjos ir bulvių sodinimo tempai ir rezultatai. Kapų antkapių užrašai ir epitafijos užrašytos paprastai lenkiškai (pasitaiko ir rusiškomis raidėmis), bet yra baltarusiškų bei rusiškų įrašų. Lotynų abécélės, ypač vaikai, nemoka, ir besimokantiesiems lenkiškai tikėjimo tiesų patys kunigai katekizmą perrašinėja rusiškomis raidėmis³. Tautinis klausimas, apskritai imant, bažnytkaimio gyventojams pasirodė mažai rūpimas, visai prigesęs dalykas, o lietuvių kalba

¹ Oficialiai baltarusiškai rajonas vadinamas *Pastavys*, tačiau iš senųjų vietinių lietuvių, gyvenančių *Adutiškio* (Lietuvos R), *Ramaškonii* (BR, Pamaskaviciu) bei *Jūravo* (BR, Eptava, 8 km. į rytus nuo Adutiškio) apylinkėse, esame girdėjė gyvai vartojamas lietuviškas vienaskaitines jo formas (vns. vard. *Pāsta vi's - Pāstovis*, vns. ill. *Pāsta vin - Pāstovin*).

² Aplinkinių apylinkių lietuvių oficialiai vartojamą bažnytkaimio pavadinimą Kóman taria Kamójys (*Kamájī's*). Pasitaikė išgirsti ir jo dgs. ill. — *Kama'jusun - Kamojýsan 'i Kamójis'*.

³ Visai analogiškas atvejis neseniai konstatuotas ir Lietuvoje, Švencionelių parapijoje. Zr. MK, 24.

čia jau visai užgesusi. Lietuviškai tuo metu, mūsų žiniomis, mokėjo tik 88 metų vietinė gyventoja, *Romano Klunduko* ligos kankinama žmona. Mūsų kalbinama lietuviškai ji viską suprato, bet mums nieko neįstengė atsakyti nei lietuviškai, nei kitaip. Vietiniai gyventojai — *R.Klundūkas* (1902-1990), *Juzefas Rimša* (dažn. *Рымшха*, g. 1903), *Česià Bučel'* (g. 1928) ir kt. — sakė, kad jų motinos kalbėjusios lietuviškai⁴.

Žmonės prisimena, kad seniau čia daug kas kalbėjo lietuviškai. Ypač daug lietuviybei pasitarnavęs kunigas *Budrà*, kunigavęs čia apie 1920 m., dar ir dabar visų giriamas ir geru žodžiu minimas. Maždaug 7 km. nuo *Kamojū* į vakarus prie Lietuvos sienos — *Ramaškonių*, *Sokūnų* (Сакуны), *Čičiū* (Чычэли) ir gretimuose kaimuose lietuviškai dar kalba ne tik vyresniosios kartos vietas gyventojai, bet ir dauguma jaunesniųjų.

2. Leksiniai šnekto lituanizmai

Bažnytkaimyje gausu lietuviškos kilmės vietų vardų, pavardžių; daugumas aplinkinių kaimų vardų taip pat subaltarusinti lietuviški vardai. Šnekto tyrimo metu mūsų išgirstas ir užrašytas nemažas pluoštas lietuviškos kilmės žodžių. Daugumas jų vartojami visu Lietuvos-Baltarusijos paribiu, ir jų lietuviškumas yra ne kartą ir ne vieno tyrinėtojo anksčiau nagrinėtas. Pateikiame visus čia mūsų užrašytus lietuviškos kilmės žodžius su jų formų variantais ir reikšmių niuansais.

абрýндаща 'atbrigzti' ⇌ lie. *brindotis* 'brigzti' (žr. брындулі, p. 113).

адліга⁵ 'atodrékis' (: У адлігу балванбў рабілі) ⇌ lie. *atlygà* 't.p.'

акóци (bev. g.: калючае акóция) 'akuotai' ⇌ lie. *akuōčiai* 'kas su akuotais'.

акснý 'padaigos' ⇌ lie. *ākstys*, *akstinaï*.

апíкула 'bukagalvis' (: Апíкула-гэта няудачнік, доўбня, крэпка тупы) ⇌ lie. *apýkula* 't.p.'

аруд 'aruodas' (: Аруды чы засекі – тое самае) ⇌ lie. *arúodas*.

асвер (свер) 'svirtis' ⇌ lie. *sviré* 'kartis', plg. dar *sväras* 'svirtis'.

ашакá '1. аšакос; 2. sélénos' (: У сітцے мноha ашакі; З ашакі кісель зробіш) ⇌ lie. *āšakos* 'grüdu lukštai'.

атóсы ⇌ lie. *atāsijos*.

атóжалы ⇌ lie. tarm. *atāžalos*.

· баландá 'kiekviena sriuba' ⇌ lie. *balandà* 'tokia piktžolé'.

барлóбы 'béralinis' ⇌ lie. *běralas*.

⁴ Pagal XIX a. vidurio statistinius duomenis visa *Kamojū* parapija buvusi lietuviška. Net ir prieš Pirmąjį pasaulinį karą *Kamojye* dar buvo sakomi lietuviški pamokslai ir giedama lietuviškai. Voklečių okupacijos metais (nuo 1942 m.) *Kamojū* apylinkėse veikusios 12 lietuviškų mokyklų, ir lietuviškai čia buvo užsirašę 823 valstiečiai (lenku tik 263). Lietuviškų vietovardžių čia tuo laiku būta 57,9 %. Žr. ML, 701.

⁵ Lietuvių kalbai būdingas sprogstamasis *g* čia žymimas baltarusišku *z* pavyzdžių baltarusiškas pučiamasis *g* pateikiamas lotyniška raide *h*.

бразгуны́ ‘skambalai, papuošalai ant pakinktu’; бразгуночки́ ‘skambaliukai, papuošalai ant pakinktu’ ⇐ lie. *brazgūnai* ‘t.p.’
брóдзень ⇐ lie. *bradīys*.

брóнта (vyr. ir mot. g.: брóнта дзеравáны ір дзве брóнты) ⇐ lie. tarm. *bruñtas* ‘branktas’; брóнтачкі ‘pailgi pagaliukai vietoj sagu’ ⇐ lie. tarm. *bruñtas* ‘branktas’ + br. -ачкі.

брýны ‘atbrizgos’ ⇐ lie. *brindos* (žr. брындулі, р. 113).

бýрбалка ‘oro púslé lyjant’ ⇐ lie. *buf'balas* + br. -ka; бурбуливаць ‘gurgèti (upelui)’; ‘burblienti (žmogui)’ ⇐ lie. *burbuliúoti* ‘t.p.’

буч ⇐ lie. *bùčius*.

цалўль (ціпўль, ціпулёнак) ‘tik išsiritęs viščiukas’ (: Маé вы цалўлі, жыдá вы маладáя, скакáйте, ужэ пёрачкі расту́ць — толька яйкамі я вас, паноў, ня буду́ карміць; Ціпўлі маé, ціпўленыкі, кудá ты скáчэш, ах вы распўснікі: не сядзяш ў цяплé, — хóбэцца земелькі вам пакалáць, не скакáйте, маé дзеці) ⇐ lie. *capùlis, cipùlis* ‘t.p.’

дýлька ‘dulkés, kylančios minant linus’ (: Дýлькі нахватáлась і кáшэль) ⇐ lie. *dùlkés* ‘smulkios nuotrupos, krisleliai’.

дзёгаць ‘1. degutas; 2. vaistai iš deguto’ (: Дзёгциам лячылі ад рабакаў) ⇐ lie. *degūtas*.

дзірвáн ⇐ lie. *dirvónas*.

гіль ‘bimbalas’ ⇐ lie. *gylýs* ‘t.p.’; гілявáць ⇐ lie. *gyliúoti*.

гíрца (gírcá) ‘dirsés’ ⇐ lie. tarm. *gírsa* ‘dirse’.

грэцполька ‘pasiutpolké’ ⇐ lie. *greitpolké* ‘t.p.’

гýлта ‘kiaulés kinis’ ⇐ lie. *gúlta* ‘gulima vieta’.

іксовá ‘viksva’ (: Іксовá рóжыць рýкі як најбóм, а маладýю éлі кbní) ⇐ lie. *viksva*.

інгірýчнік ⇐ lie. *vingiarýkšté*.

юдрá ‘linu ir miežiu piktžolé’ ⇐ lie. *judrà* ‘linu piktžolé’.

какарапчкí/кукарéчкі (: Сéла на какарапчкóх/на кукарéчкі ‘pritùpē ant kulniuku’’) ⇐ lie. *kaūkaras* + br. -ачкі/-éчкі.

каснічкі ‘kaspinéliai’ ⇐ lie. *kasnýkas* + br. -íчкі.

кéлзаць ‘žaboti’ ⇐ lie. (ap)gež̄ti (plg. LLT, 56).

кятýрка ‘vyriškų kelnių užsegimas’ ⇐ lie. *ketùrka* ‘t.p.’

кіндзю́к (клундзю́к, кіндзю́к) ‘skilandis, stora dešra, prikimšta į kiaulés púslę ar skrandi’ ⇐ lie. *skilandžiùkas* (žr. LLT, 56-58).

кірáпла (кірáпліха, карлáпа — pastarasis děl metatezës) ‘kas nerangus, apsileidës’ (: Кірáпла пашибóй ніáкі; кірáпліха ня аблýць самá себя; I хóдзіць як карлáпа) ⇐ lie. *kerépla* ‘t.p.’

клиши ‘véžio kojos’, клиша ‘išklišelis, kas klišomiš kojomis’ ⇐ lie. *klišé* ‘kreiva, kliša koja; véžio žnyplés’, *klišis*, -é ‘klišas žmogus’.

кніжéць ‘knibždëti’ ⇐ lie. *knežéti* ‘t.p.’

коўш ⇐ lie. *káušas*.

кréйка ‘šelmuo’ ⇐ lie. *kreikas, kraikas* ‘t.p.’

крýшня ‘akmenu krüva galulaukéje’ ⇐ lie. *krúsné* ‘t.p.’

кукўць ‘paršiukas’ (: Кукўць ты малéнчакi, ты расci, будзь здарбенъkі: ухó тваё вялікае) ⇐ lie. *kükütis* ‘t.p.’

куль ⇐ lie. *kūlūs*.

кумпячóк ‘tūkytas kiaulienos kumpis’ ⇐ lie. *kumpis* + br. -ячóк.

курмéль ‘grūzlys; neūžauga’ ⇐ lie. *kuřmti* ‘rausti’; *kūrmis* (plg. dar Laum., 97-98; Zink., 259).

лагáсi ‘gelsvosios usnys’ ⇐ lie. tarm. *lagēsiai*, bk. *legēsiai* ‘t.p.’

лалбўнікі ‘giesmininkai po langais per Velykas, už giesmes gaunantys dovanç’ ⇐ lie. *laláunykai* ‘t.p.’

лялшóк (пj. лалшúк) ‘toks grybas; ištiželis, kas pasenęs’ ⇐ lie. *lepsiūkas* ‘t.p.’

лаўжó ‘krūva malku (paprastai miške)’ ⇐ lie. *laužas* ‘krūva’.

лўпы ‘atvēpusios storos lўpos (paprastai arklio)’ ⇐ lie. *lūpos*; лупáты ‘storlūpis’ ⇐ lie. *lūpos* + br. -аты (o gal iš lie. *lūpótas*); крывалўпы ‘kreivalūpis’, plg. lie. *lūpa*, кабыліны лўпы ‘tokie valgomi grybai (lietuviškai jie vadinami karvës/jaučio liežuviais)’, plg. lie. *lūpa*.

мáукаць ‘kniaukti’ ⇐ lie. *miaukti* (*miáukoti*).

мíлта ‘šutintų avižinių miltų kukulis’ ⇐ lie. *miltai*.

мýмы ‘utélés’ ⇐ lie. *mūmai* ‘t.p.’ (vaiku kalboje).

нашмулáць ‘nutrinti (kulnā)’ ⇐ lie. *šmùlanti* ‘trinti’, *šmùlas* ‘glotnas; be ragu, be vainiko’, (plg. Лауч. 35, 136).

нémарасць ‘nerimastis’ ⇐ lie. *nērimastis* (dél metatezës).

пáкуля ‘pakulos; pakulinis’ ⇐ lie. *päkulos*.

парсючóк ‘paršiukas’ ⇐ lie. *pařšas* + br. -ючóк.

пáстка ‘spästai’ ⇐ lie. *pästkai* ‘t.p.’

пíлібы ‘tik išsiritę viščukai’ ⇐ lie. *pylùčiai* ‘tik išsiritę ančiukai’.

пласкóні (пласкані) ‘pleiskanés’ ⇐ lie. tarm. *plaiskänés*, bk. *pleiskänés* (plg. dar *pleiskénés* ‘t.p.’).

пóйсаць ‘nudaužyti akuotus’ (: Ячмéнь пóйсаюць на малатáрni) ⇐ lie. *paisýti* ‘t.p.’

пóшар ⇐ lie. *päšaras*.

абжéргаць ‘apžergti, užsisesti (ant dviračio)’, перажéргаць ‘peržergti (per tvorą, balą ir pan.)’ ⇐ lie. *žefgti*, *apžefgti*, *péržergti*.

прысвíронак ‘priesvîrnis’ ⇐ lie. *priesvîrnis*; свíран ⇐ lie. *sviñnas*.

прýўня ‘pirties priemené’ ⇐ lie. tarm. *pryveně* (*prieveně*) ‘priemené’.

пýтра ‘tiršta sriuba’ ⇐ lie. *putrā* ‘t.p.’

пáрі ‘vandens lašu rievés per lango stikla; prakaito srovës’ ⇐ lie. *ráugtis* (*riáugtis*) ‘niauktis’.

пáгуці ‘rogutës’ ⇐ lie. tarm. *rāgutës*.

раýгéня ⇐ lie. *raugiēnē*.

рóйсты ⇐ lie. *raistai*.

рóэгіні ⇐ lie. *rēzginës*.

рýнкілі ⇐ lie. *ruñkeliai*.

сімбўр ‘stiebas, stagaras (rūgštynių, dilgelių, burokų)’ ⇐ lie. stémburas ‘котас, stagaras, stiebas’.

сквирстá (скварстá, mot. g.) ‘skerstuvés’ ⇐ lie. skerstuvés (nuliné metatezé — dél -v- skiemens regresyvaus nukélimo į žodžio pradžios skiemenu).

стоць налавы (hibr.) ‘stačiagalviais’ ⇐ lie. stačiai + br. налава”.

шашок ⇐ lie. šeškas.

швáрка (bev. g.) ‘ilgi vyriški aptrauktí kailiniai’ (: Швáрка на кажуху́ апцáгнаная) ⇐ lie. svárkas ‘liemeni dengianti kostumo dalis’, la. svárkis ‘durtinys, rudiné’.

шклют ‘plačiašmenis tašymo kirvis’; kumpanosis ⇐ lie. skliūtas ‘tašymo kirvis’.

шўла (bev. g.) ⇐ lie. šúlas.

шўрлы (шўрлкі) ‘tokios veislés’ (pasišiaušusiomis plunksnomis) vištos (: Куры шўрлы, шўрлкі — скрученая пера ў трубу, і хóдзяць такія) ⇐ lie. šiùrpa ‘t.p.’; шурлáценъкі ‘apaugęs trumpais dygliukais’ (: Клібчыкі ‘raktažolës’ ад кáшлі, лісточки шурлáценъкія) ⇐ lie. šiurpótas, šiurpétas ‘t.p.’

тарпá (mot. g.) ‘klojimo šaliné’ ⇐ liet. tárpas ‘erdvē tarp ko’.

варáць ‘kaupti plügu’ ⇐ lie. vagóti ‘t.p.’

вáгела ⇐ lie. végélē.

вáпла (вáпла) ‘vêpla’ ⇐ lie. vépla; вялавáты (ваплавáты) ‘pavepës’ ⇐ lie. vépla + br. -áты.

вíрцина (вярцина) ‘paprastai į aštuoniukę suranguota virvuté’ ⇐ lie. vîrtiné ‘kas ant ko suverta’.

вíюнý ‘tokios žuvys; tokios kambarinës gélës, kurios vejasi’ ⇐ lie. vijúnaí ‘tokios žuvys’, plg. dar lie. výtis ‘riestis, raitytis’.

зýрза ‘zurzlys’ ⇐ lie. zürza; зурзéць ⇐ lie. zufzti; зурзлівы ‘kuris zurzia’ ⇐ lie. zurzlius + br. -iby.

жагарá ⇐ lie. žagaraī.

жáгіни ⇐ lie. žaginai.

жvýрòк ‘žvyriukas’ ⇐ lie. žvýras + br. -ók ir kt.

Kartu pastebétina, kad čia užrašytas ir vienas kitas kitur baltarusių šnektose iki šiol nenumistas, retesnis ar kitu nepripažystamas lituanizmas, jo reikšmė ar nežinoma anksčiau atpažintu lietuviškos kilmës žodžio forma. Iš tokiu minétina:

acáki ‘padaigos’ (: Acáki astaðuha ū kýpax). Pastebétina, kad ši leksema vartojama šalia kito tos pat reikšmës jų įprastinio (be abejo, ir senesnio) lituanizmo akchná ‘padaigos’ (⇐ lie. akstinaí ‘t.p.’). Žodis acaki kildintas iš lie. āšakos, o jo reikšmë dël faktinio leksemu lie. āšakos [LKŽ 1² 333] ir br. акchná ‘padaigos’ (plg. dar lie. akstinaí ‘padaigos, smulkūs žuvų kaulai’ [LKŽ 1² 85]) reikšmių panašumo kontaminacijos keliu perimta iš akchná. Taigi acaki skoliniye turimas velyvojo lietuvių substrato atvejis, rodantis, kad tiriamojoje šnektoje dar ne visai užmiršta lietuvių kalba ir kaip kartu su kalbos praradimu

prarandamas ir ryšys tarp žodžio formos ir jo reikšmės. Lituanizmo forma nėra galutinai subaltarusinta: išlaikyta lietuvių kalbai būdinga daugiskaita.

baldá 'plepys, niektauza' (: Балдá – катóры трапиць языком). Iki pastarojo meto baltarusių, rusų, ukrainiečių šnektose sutinkamą leksemą balda 'plepys, bastūnas, kvēša; kuoka, vėzdas, didelis kūjis' [Даль, 42; СРНГ, 2, 79; СБГ, 1, 57; РБС, 43] vieni etimologai spėja esant skoliniu iš tiurkų kalbų balta 'kirvis' [ЭСРЯ, 114], vėlesnieji mėgina tuo abejoti ir linksta pripažinti savu rytų slavų daugiareikšmiu priesagos -da vediniu, susijusi su ukr. бáла 'vėzdas, stuobrys'⁶ [Шанс., 34; ЭСБМ, 292], treti jos kilmés Klausimą laiko galutinai neišspręstu, o jos reikšmes 'plepys, bastūnas, kvaiša' bei 'kuoka, didelis kūjis' negiminingomis ir pagal tai išskiria du homoniminius балда lizdus [ЕСУМ, 126]. Neabejotinais balda giminaičiais pripažystame ir br. šnektau báldá 'kalbéti, sakyti', бáldács 'išsižiojėlis, tinginys', бáldács, бáldáscixa, бáldáscicha, бáldáscina, бáldáscischa, былдýна, бáldýn, абалдýna 'išsižiojėlis' [Бяльк., 81; 3 народ. слоўн., 287; Народ. словатв., 156; Юрч., 49]. Nežiūrint savo komplikuotumo, turimi etimologiniai aiškinimai téra tik spėjimai ir rytų slavų balda kilmés problemos faktiškai neišsprendžia, kadangi visai nesiima įrodyti ar nuneigtį, ar ši leksema tiurkizmas, ar ji slaviškas žodis, natūraliai išaugęs slavų dirvoje, savo reikšme, raiška bei daryba akivaizdžiai susijęs su kitais slavų žodžiais. Néra rimto pamato, mūsų nuomone, ir abi balda reikšmes — 'plepys, bastūnas, kvēša' bei 'kuoka, vėzdas, didelis kūjis' — laikyti homoniminėmis jau vien dėl to, kad jos yra gana akivaizdžiai motyvuotos vienos pagrindinės reikšmės — turi bendrą komponentą. O tas bendrasis jų reikšmés komponentas — gana nešunkiai įžvelgiamas — tai jų žyminčių objektų veiksmo skleidžiamas tam tikras garsas, susijęs su baldymusi, trankymusi, triukšmu (plg. plepys 'kas daug ir nereikalingai kalba', bastūnas 'kas bastosi, daužosi', kvēša 'kas niekus zaunija', kūjis 'rankis, su kuriuo ġarsiai kalama', kuoka 'stora lazda kam mušti, daužyti' ir pan.). Ir tai reikia pripažinti šių reikšmių sąsaja, jų jungikliu, tik reikšmė 'plepys, bastūnas, kvēša' yra naujesnė, metaforiškai motyvuota senesnės (be abejo, pirminės) 'kūjis, kuoka, vėzdas'. Iš čia išeitų, kad visos leksemos балда reikšmés greičiausiai gimininiškos, o jų raiškos forma bendra. Ir tai kaip tik ir yra viena iš pagrindinių etimologinio identifikavimo sąlygu.

Teiginys, kad kiekvieno žodžio kilmés aiškinime ypač svarbu jo pagrindinė reikšmė, leidžia realiau ir patikimiau traktuoti ir slavų balda bei duoda galimybę mėginti įvesti ją į baltų kalbų kontekstą. Tokią nuomonę iš esmés palaiko greičiausiai neabejotini jos formos ir reikšmés gausūs giminaičiai, vartojami baltų kalbose, pvz.; lie. baldà 'baldymasis, trankymasis', бáldas 'lazda ar smaigas žuvims baidyti', savo бáldu 'savo protu', бáldytis(s) 'trankytis(s), slankioti, valkiotis', baldùkas, bildùkas 'kas trankosi, bilda;

⁶ Ukr. бала tačiau, taip pat abejojant siejama tai su ukr. бала 'tauškalai', tai kildinama iš tiurkų бала 'berniukas' [ЕСУМ 121].

kaukas, kipšiukas', *baldūs* 'kratus', *bałsas* 'garsas; žinia, gandas', *baldāštaras* 'didelis žmogus', *balduonis* 'naktibalda' *belsti(s)* 'dundinti; garsiai ir gyvai papasakoti, kalbėti; su triukšmu dangintis', *bylā* 'kalba; garsas, balsas', *bildà* 'išsiskėtėlis, kerėpla, žioplys', *biłdas* 'kas bildą', *byloti* 'šnekėti sakyti' [LKŽ I² 589, 591, 592, 601, 739, 741, 815, 816, 817, 820]; la. *baldzināt* 'apkalbėti', *baldurēt* 'triukšmauti', *balstīt* 'mušti', *bālziēns* 'stiprus smūgis', *belzins* 'prietaisas mušti', *belzt* 'mušti, suduoti', *belzēt* 'baladotis', *bilst* 'sakyti, kalbėti' [ME 253, 278, 296]; pr. *billit* 'kalbėti, sakyti' [SV 151]. Nuomonei, kad tokia giminystė tarp baltų *bal(d)-/bel(d)-/bil(d)-* šaknies žodžių įmanoma ir visai galima, formaliai ir semantinių kliūčių, mūsų supratimu, néra. O tai gana nesunkiai leidžia pagrįsti mintį, kad šie gimininiški žodžiai įeina į etimologiškai vientisą baltiškos kilmės leksikos grupę.

Брындулі 'уždžiūvę atskiše měšlu luitai ant karvęs šonu' (: Брындулі вісімъ у карovy кáля хваста). Жодис yra aiškiausias lituanizmas, etimologiškai priklausantis lie. *brind-*, *brend-*, *brand-* šaknies⁷ šeimai, plg. *brandà* 'branka; išdžiūvimas', *brandinti* 'džiovinti, kietinti', *brandūs*, *brendūs* 'sausas, kietas', *bréndéti* 'pampti, pūstis, brinkti, bristi, brēsti', *brēsti* 'džiūti, sauseti, storēti', *brindos* 'storos kietos siūlės, nériniae, raukčiai; pilvo taukiné' [LKŽ I² 993, 995, 1029, 1030, 1031, 1050-1051, 1059], plg. dar kitus tos pačios šaknies br. lituanizmus, išsaugojusius pagrindinę lie. *brind-*, *brend-*, *brand-* reikšmę, pvz., брандұшқа 'sparva' (jí paprastai išsipūtusi), брандóла 'plepē', брандбліцъ 'plepēti', брýнда, брýндала, абрýндала, брýнд 'dykūnas, tinginys, apsileidélis', брýндаць, брýндзіць 'dykinéti, valkiotis', брýнды, брýндажы, брýнжы 'nériniae, raukčiai, atbrizgos, plačios klostés, suplyšę drabužiai; valkiojimasis; išsiskéte nešiojami karštuvai', брýндзіолька 'sijono apačios apvadas', брýндулі 'nériniae', брýндзялі 'skarmalai' [Бяльк. 92-93; Сцишк. 1972, 60; 3 народ. слоўн. 293; Народ. лекс. 40, 170, 193; Жыв. слова 60; Народ. словарь. 7, 41, 86-87, Юрч. 62; СБГ 1 212-213, 228].

⁷ СБГ I 228 kitų paribinių br. šnektų tos pat reikšmės брындулі visai pagrįstai lyginami su vienu iš gausaus lie. *brind-*, *brend-*, *brand-* šaknies mūsų anksčiau atpažintu lituanizmu брýнды 'atbrizgos, nériniae' ir pan. ← lie. *brindos* 't.p.' [LT 168-169], tačiau šis lituanizmas laikomas nepakankamai argumentuotu dėl ru. duomenų nepanaudojimo ir ryšio tarp jo reikšmių 'valkata', 'pilvo taukiné', 'mezginiai' neišaiškinimo [Ляч. I 38]. Pageidaujamas papildymas mūsų išvados neatmeta, o ją patvirtina. Tai gerai matyti iš ru. ir lie. šios šaknies leksemų reikšmių sugretinimo. Reikšmių ryšys (o tai svarbiausia) tarp 'valkata', 'pilvo taukiné', 'mezginiai' turimas, jis aiškus ir nesunkiai ižvelgiamas. Bendras visoms joms komponentas yra *išspūtinias*, *išspilitimas*, *isakijimas*, *ištūrimas*, *išpliurimas*. Ir tai neabejotina jų reikšmės sąsaja, jų jungiklis, pvz., *pilvo taukiné* — tai visa papilvės ertmę apriechianti aktyvą tauku palerina; *mezginiai* — tai pasipūtę, akyti pinikai prie drabuzio ar audinio kraštų; *valkata* — tai iškrikusy gyvenimą gyvenantis asmuo, nesiilaikantis visuotinai įprastų dorovinių ar moralinių taisyklių, ardantis jas. Šis lie. *brind-* reikšmę bendras komponentas aiškus ir ru. брýнд šaknies žodžiuose. Sakysim, ru. [Даль 133; СРНГ 3 218-219] брýнда reikšmės 'tinginé', taip pat jai gimininišku брýндать, брýнды бить 'dykinéti, valkiotis be tikslo' neabejotini lie. atliepiniai — *brinda* 'apsileidélis, apsmukelis', *brindzaitis* (su išprastu neetimologiniu ž, plg. *susizgrībtī* 'susigribti') 'tinginys'; reikšmės 'pasileidélė', taip pat брýнды 'plačios šventinio drabuzio rankovės, lūpos, išsiętos verkiant' tiesioginiai lie. atliepiniai *brinda* 'karvés pakaklés kabanti oda', *brindos* 'nemokančio dalgio plakti išmuštas ašmenų paplatėjimas', *mezginiai*, *raukčiai*, *isakijusi* pilvo taukiné, lūpos', *brindžios* 'rankoviu ar sijono raukčiai', *brindotas* 'su riebalu rievenišas aplink kaklą', *apsibrändēti* 'apsmuki marškiniam ligi keliu', *bristi* 'skisti, darytis palaidam'; брýнда reikšmės 'kas kaprizinges, pasipūtęs' bei брýndetę, брýndinti 'kaprizintis', taip pat брýnidas 'pasipūtélis', брýnduk 'sutinęs pirstas' ir kt. turimi neginčiami lie. atliepiniai *bristi* 'pampti, pūstis, storeti, plėstis, tinti', *brandà* 'branka', *brandinti* 'kietinti, didinti', *subréndēti* 'sustingti, sustarti', *subristi*, *uzbristi* 'išspūsti'. Visa tai, mūsų nuomone, neabejotinali patikimi ir tvirti slavų брýнда- vedinių lietuviškumo argumentai.

бýрта 'gabalas' (: Цéлую бýрту сáла адваліў). Br., ru., ukr. šnektose turimi žodžiai býrta, býrta 'krüva, kaupas, šüsni, pylimas, rietuvé' [Даль 144; Сишик. 1972 63; СБГ 1 244; Бяльк. 95] etimologu iki šiol sutartinai laikomi germanizmais, atėjusiais per lenkus (← vok. *Borte*, *Bord* 'briauna, apvadas, pakraštys' [ЭСРЯ 1 247; ЭСБМ 420; ЭСУМ 304]. Tačiau toks kildinimas faktiškai neįmanomas: tam prieštarauja semantika — býrta iš tikro žymi ne ko 'briauna, pakrašt, apvadą', o pačią 'daiktą krüvą, kaupą, jų gausą, vientiso daikto gabala' ir tuo būdu semantiškai nieko bendra su vok. *Borte*, *Bord* turėti negalėtų. Teigiant tokį etimologinių ryšių, būtina įrodyti bei pagrasti šią semantikos transformaciją, tačiau nė viena etimologija to nedaro. Ir iš tikro tai sunku padaryti. Taigi pateikiamasis býrta, býrta kilmés šaltinis tikrai ne tas. Br. býrta laikoma jų bk. žodžiu [БРС 204], o jų tarmėse ši leksema vartojama dar keliomis reikšmėmis, pvz.: 'bulvių, burokų kaupas, kelnių krüva, didelis ko gabalas, vilkelis (toks žaislas) [СБГ 1 244; Сишик. 1983 69] ir turi nemaža kitų savo darybinių giminiacių, pvz.: burtaváč 'krauti į kaupą', burtáuščyk 'kas į kaupą krauja', býrtachka, býrtka, burtuchók 'mediné pailga keturkampė saga', burtúly 'didelis storas kirminas', burtulí 'šlapiai drabužių krüva', burtuk 'girnų sukutis' ir kt. [СБГ 1 244; Народ. слова 107; Народ. лекс. 15; Юрч. 66; БРС 204]. СБГ 1 244 býrta, býrta pagrįstai lyginamas su lie. *bürta* 'keturkampis medžio gabalas'. Tokiam lyginimui, o kartu ir šiu leksemu pripažinimui neabejotinais lituanizmais nė kiek nekliudo nei žodžio semantika, nei jo fonetika. Lie. *bürta*, turėdama gausų savo šaknies lizdą (pvz., *bürys* 'minia, krüva', *bürti* 'telkti į krüvą; narplioti; svaidyti; spardyti', *büriaū* 'gausiau', *bürysté* 'daugybė', *bürytis* 'būriuotis, debesuotis, niršti', *büriúoti(s)* 'telkti(s) į būri, niaukstyti', *burtélē*, *burtiké* 'lapelis su tam tikru tekstu', *burtenà* 'suveltų siūlų kurkolas', *bürtikas* 'atpjautas gabalas', *bürtotas* 'grumstuotas', *bürtuotas* 'languotas', *burtuklis*, *burtükšlis* 'kas riebus' ir kt. [LKŽ 1² 1185-1188, 1200-1201, 1203] kaip tik ir yra ta leksema, kurią turi pasiskolinę ne tik giminiškos latvių šnektais, pvz.: *būra* 'krüva, kaupas', *būris* 'daugybė, krüva' [ME 358], bet ir visi rytu slavai.

бýжалкі (жýжалкі) 'buožgalviai' (: Бýжалкі аж кнежáць у балóце; Жýжалкі вывóдзяць жáбы). Gretimoje Miegúnu (br. t. Мягýны) apylinkéje жýжалкі jau ir reiškia 'varliukus' [СБГ 2 154], o Trakų apylinkių baltarusių šnektoje turimas ir trečias buožgalvių pavadinimas — гýжалкі [СБГ 1 498]. Turbūt klaudinga būtų manyti, kad šie trys to paties objekto, galima sakyti, lygiagrečiai vartojami skirtingos nereguliarios fonetikos ir labai panašiai skambantys pavadinimai tarpusavyje nebūtų giminiaci, t.y. vieno ir to paties žodžio iškraipytyos formos. O nedėsnings formų kraipymus visais atvejais sukelia ryšio praradimas tarp formos skambéjimo ir jos reikšmės (dėl to ir kenčia forma). Aiškiausias iš jų ir mažiausiai iškraipytas — бýжалкі, kuriam pradžią, remiantis iš esmés jo semantika (tam nė kiek neprieštarauja jo geografija ir morfologija) ir skambéjimo panašumu, greičiausiai turėjo duoti lie. бýоžgalviai. Baltarusédami pirmiausia jie bus igiję slavišką mažybinę priesagą

-ki (plg. analogišką atvejį: lie. *meñtē* ⇒ br. *мянташка* ir pan.). Vėliau jau ‘buóžgalvki’ toliau slavédamas slavų kalboms nelabai įprastus -ж- ir -лвк- priebalsių junginius dėl lengvumo tarti išvertė į -ж- ir -лк-, o neįprastą dvibalsį suvienbalsino į y [plg. LKB 128]. Ir tokiu būdu lie. *búožgalviai* adaptuodamiesi baltarusių kalbos struktūroje bus pavirtę baltarusiškais býjalki. Panašiai bus atsitikę ir su br. *гýжалкі* ⇌ lie. *búožgalviai* [žr. LKB 128]. Be abejo, turėjo būti panaši ir nagrinėjamų *жýжалкі* raida iš lie. *búožgalviai*, tik čia, galimas daiktas, jų pradinis δ- galéjo būti nedėsningai pakeistas į ж dėl regresyvinės antrojo skiemens -ж- asimiliacijos, o gal ir dėl kitų priežasčių.

бýжáка ‘metalinis dalgio galvos ītvaras’ (: Бýжáка – у цóла – там і рóмень, прычпана цалаў). Tai retas lituanizmas, kilęs iš tos pat reikšmės lie. *buožakys* ‘grandelė, kuria dalgi ītveria’ [LKŽ 1² 1169] ir igijęs dabartinę savo formą br. šnekto dirvoje. Dėl lie. šaknies *buož-* ⇒ бýж- žr. LKB 128.

цёўала ‘žioplys, věplys, kvéša’ (: Цёўала анá, на́сурáзіна, па́шайнешка) ⇌ lie. *čiaupà* ‘išvepélis, iissižiojélis, žioplys’, plg. dar *čiaupyné* (*čáupyné*), *čiaupytiné* ‘kas nuolat čiauposi, vaiposi’, *čiaupytis* ‘vaipyti’.

гýгиль (гýгуль, гуголь) ‘dirvinis asiūklis kol dar varpoje’. Tai lytys, greičiausiai atsiradusios kontaminuojantis lie. *gigēlis* (*gegēlis*) ‘asiūklis kol varpoje’ ir br. кýкаль (кýкуль, куколь) ‘raugé’ [СБГ 2 561] žodžiams. Kontaminacija čia įmanoma. Abi realijos pastaruoju metu dėl agrokultūros pažangos sparčiai iš vartosenos traukiasi (ar pasitraukė) ir vietinių žmonių (ypač jaunesnių) mažai béra žinomas ar girdėtos. Kartu su realiju nykimu pagal skambėjimą gana panašūs lie. *gigēlis* ir br. кýкаль jų pavadinimai bus liejesi į vieną: *gigēlis* jam bus perteikęs savo reikšmę ir abu lietuviškus skardžiuosius šaknies *g* (pagal kuriuos pastaras ir gali būti etimologizuojamas). Ir taip atsirado abiems realijoms bendras neįprastas naujas, jau baltarusiškas žodis гýгиль (гýгуль), aiškiai praplėtęs savo turinį, igijęs abiejų realiju reikšmes — ‘rauge’ (: Гýгиль – зяркі чéрныя, ядáвты; Гуголь збíралі па жýта ў алтéку; Гýгуль вішнёвым цыцечь) ir ‘asiūklí’ (: Гýгиль вясно́й – галбóка такáя – авéчкі ядúщ; Гýгуль шýшацкамі расцéш; гуголь перш расцéш, а пазнéй – ёлачка). Tai akivaizdžiai rodo, kad baltarusių ir lietuvių šnektą kontaktai šioje teritorijoje buvo labai aktyvūs, trumpi, aiškiai turintys baltarusišką kryptę ir tiriamojoje šnektose suformavo mažai kur girdėtus naujus kontaminacinius elementus.

папуцкí ‘iš siūlų megztos čempés’ (: Папуцкі — тáлачкі дзéцям з нítак). Palyginti retas deminuttyvinis vedinys su priesaga *-ki* ⇌ br. папуц ‘šlepetés iš šiaudų, siūlų’ ir pan. Br. папуці dabar kiek dažniau pasitaiko paribinėse su Lietuva šnektose [СБГ 3 466]. Sen. ru. k. užfiksuota lytis попучи ‘apavas’, kildinama iš turkų *papuc* ‘batas’ [ЭСРЯ 3 203], fonetiškai negalėtų būti br. папуці, папуцкі giminaitė (ru. -ч- br. išlaikomas, tik sukietinamas [РЯБ 406, 408]. Neabejotini br. leksemų папуці, папуцкі giminaičiai yra lie. šnektą *papūčiai*, *papūtës* ‘iš siūlų ar virvelių megztos šleputës’ [LKŽ 9 391] < *pampti*, išnykus šaknies nosiniam, plg. tos pat kilmës lie. *päpas* [LEW 536].

лашайпешка 'kas kitų rajuokiamas, pašiepiamas' (: Яна былá пястун, цéупала, ясурази́на, лашайпешка) ⇌ lie. *pašáipa* 'tas, iš kurio visi šaiposi'.

смáглы 'malonus; energingas; greitas, vikrus' (:Нявлічкая, цéненынкая, но смáглал, пры судзé сакратárша; Заявіўся смáглы кавалéр, но вірлавóki 'išverstakis'; Смáглal карóвца: к вéчеру спрáвілася 'apsiveršiavo'; Жалязінка 'гелезінэ gyvaté' бліскучая, смáглая — самая ярасная). Leksema смáглы 'gražus; greitas; lieknas; stiprus' ir kiti analogiškū reikšmių jos *giminaičiai*, gana gyvai vartojami ir kitur paribinése baltarusių šnektose, pagrįstai, mūsų nuomone, laikomi lituanizmais ir, be abejo, teisétai lyginami su lie. *smagùs* 'linksmas; stiprus' [СБГ 4 496–497]. Tokią išvadą padiktavo lietuvių ir baltarusių šių vienodai skambančių leksemų semantikos tapatumas. Jis taip pat yra esminis kriterijus, neleidžiantis lenkų *smagły* 'tamsus, juodbruvis' laikyti *giminaičiu*. Veikiausiai jis — homonimas. O lenkų *smagły* reikšme 'lankstus, liaunas, elastingas' (Karł. 6 234), mūsų nuomone, taip pat tegali būti skolinys iš lietuvių *smagùs* 'vikrus, lankstus'.

стабdá 'misa' (: Стабдá кісніць і рóbіца раўгéня. Побўная дзéшка стабдá) ⇌ lie. *stabdà* 't. p.'

стóцаваць (йíкамі на Вялікзень) 'rungtis, galynétis, mušti kiaušinius iš atimtinių' ⇌ lie. *stačiúoti* 't. p.'

шакялі 'prakurai, žagarai' (: Надзéлай шакялёў падпáліваць пéчку). Leksemos reikšmė ir fonetika leidžia ją kildinti tik iš lie. *šakaliai* (iš šakelés būtq шакáлы), plg. kitose br. šnektose vartojamus tos pat reikšmés lituanizmus шакалéк, шакалóк, шакáлік, шакáліна, шакáль [СБГ 5 451–452]. Nedésnings priegos pakitimas (-eli ⇒ -ялі) greičiausiai rodo, kaip kartu su kalbos praradimu yra prarastas ir atskirų žodžio darybinių elementų ryšys su pirminio šaltinio forma.

шилéць 'šnypšti; pykti' (: А што там на столе шиліць (apie virdulij); Я с ней шилý). Tai iš lie. *šnýpsti* atsiradęs lituanizmas.

3. Leksiniai lietuviškos kilmés šnektos vertiniai

Be leksinių lituanizmų, šnekoje yra ir lietuviškos kilmés leksinių vertinių. Juos atpažistant daugiausia remtasi baltarusių (taip pat jų kaimynų lenkų ir rusų) kalbinei sistemai ne visai iprastais, o lietuvių kalbai būdingais jų darybos polinkiais, vertiniaiši tariamų žodžių nebuvimu penkiatomiai ТСБМ ir iš dalies kalbine autorės nuovoka.

чарталóлька 'pasiutpolké' (: Чарталóльку танцавáў і прысябрýўся да яé). Tai lie. *pasiùtpolkés* (plg. dar pasiùtélē 'pasiutpolké', *pasiùtęs*, *pasiùtélis* 'kaip velnias') baltarusiškas perdirbinys. Leksema kartu yra ir tiriamosios šnektos etnografinis skolinys iš lietuvių: kitur baltarusių šnektose šis šokis, mūsų žiniomis, nešokamas, ir kitas baltarusiškas jo vardas mums nežinomas.

павалóчка 'apatinis sijonas' (: Павалóчку адзéўши дзюркавáну — і відáць), plg. lie. *pävilkiné*, *pavilkinyš*, br. спóдняя спадніца.

пініци 'girtuoklės' (: У рéистах пініци, чарніци, баһунік смирдзючы). Tai aiškus vertinys iš lie. *girtuōklės*. Kitur baltarusių kalboje girtuoklių vietoje vartojamas jų pačių žodis буйкі. Vertinys iš lie. lenkų *pjanicy* vartojamas ir paribinėse lenkų šnektose. Kitur Lenkijoje vartojamas tam reikalui savas *łochyny*.

полька с рóшкамі 'polka su ragučais' (: Дóхленькая былá, а польку с рóшкамі пéрвая выбиhaла), plg. lie. *pòlka su ragùčais*. Tai dél lietuviškos kilmés ir etnografinis skolinys, kitur Baltarusijoje, mūsų žiniomis, nešokainas (bent seniau) ir nežinomas.

вáляhi 'išgulos, išgulti javai' (: Адні вáляhi ў жýта), plg. lie. *išgulos* 't. p.', br. вáляhlae збóжжа.

зáйавыя грыбы 'šilbaravykiai, žalbaravykiai' (: Зáйавыя грыбы крéлка зеленéоць, укýсныя; Бábam кажý: бярыце зáйавыя грыбы), plg. lie. *kiškiabaravykiai* 't. p.', br. сíякí 't.p.'

жализýнка 'geležiné gyvaté' (: Паshlі ў маlíны, і ад ráзу жализýнка блíскúчая), plg. lie. *geležiné* 't. p.', br. мядзýнка 't.p.'

4. Semantiniai šnektos lituanizmai

Tiriamojoje baltarusių šnekoje išgirsta ir baltarusiškų žodžių su jiems neįprastomis naujomis reikšmémis (jų ТСБМ nepateikia), skolintomis iš kai kurių lietuvių kalbos žodžių. Tos reikšmés iš tikro parodo baltarusių šnektos semantikos imlumą, dar tebevykstanti jos formavimasi, dirbtinai išplečia jos ribas. Esame nuomonës, kad tos reikšmés iš lietuvių kalbos buvo perimamos dél reikalo ir bütinybës baltarusių šnektos priemonémis išsakyti visas šioje teritorijoje gyvenusių (ir subaltaruséjusių) lietuvių buities realijas ir etnografiją. Jomis lietuvių kalba palieka vieną ryškiausiu savo egzistavimo čia pèdsakų.

бывáць 'gyventi' (: Зімóй я бывáю ў Лáнтуль; Я бывáю тут лéтамі, бýду зімавáць; Мы бывáем у Мягýнах), plg. lie. *búti* 'gyventi' (: Aš búvù prie dukter̄s miestè).

цивцéць 'žydéti (apie rugius)' (: Стáла жýта цвцéць), plg. lie. *žydeti*, br. красавáць.

налавá 'gréblio galva' (: У грáблі зламáлася налавá), plg. lie. *Tai smagùs gréblýs: galvà lengvùtē*. Baltarusių k. налавá tokios reikšmés neturi.

налаўнá 'galvinis, galvos formos' (: налаўнá сáхар у тýю вайнý прадавáli; налаўнáл салáты салótkia), plg. lie. *galvinis* 't.p.' (: *Galvinis cùkrus; galvinés salötos*).

налóўка 'grybo galvuté, grybo kepuré' (: налóўка баравíká крéлкая, а нóшка — червáвая), plg. lie. *grýbo galvùtē*.

хаўнó 'kas niekam tikës (apie prastos išvaizdos, nevykusj žmogu)' (: Вáшла зáмуш за хаўná), plg. lie. *Ištekéjo už šúdo*.

калёсы ‘vežimas’ (: Пазычь мне калёсаў да дóхтара звéзі), plg. lie. *rātai* ‘vežimas’. Šnektoš kälësy ne baltarusiškas (būtų kbls), o skolintas iš rusų. Tai aiškiausiai rodo dar didelį šnektoš nesavarankiškumą ir lietuvių semantikos gyvybiškumą bei veržlumą (nesvarbu, i kurią kalbą lietuviška reikšmė perduodama, svarbu, kad tik ji išsaugoma). Svarbu dar pridurti, kad konstrukcija Пазычь мне калёсаў — be jokios abejonés — aiškus sintaksinis lituanizmas, žr. p. 123.

казá, казéł ‘klaida audime’ (: Зрабіла казу ў крósнах; Зноў казéł вýскачыў у крósнах), plg. lie. *ožkà, ožýs* ‘t.p.’

казéłak ‘žiogas’, казéльчык ‘žiogelis’ (: Казялькі зялённы, нóшкі дóўгенькія; Казéльчыкі шумáшь на дошч), plg. lie. *ožélis, ožiùkas* ‘t.p.’

кру́чаны ‘šuktas, klastingas’ (: Мы некру́чаныя любдзі — усё рóбім ад сéрца), plg. lie. *súktas* ‘t.p.’

мéйсца ‘gemalo apvalkalas, nuovalos’ (: Воды сышлі, а мейсца ня выхбдзиць), plg. lie. *vietà* ‘t.p.’

найціся ‘gimti, atsirasti’ (: Брátu сын нашбóся), plg. lie. *Jám atsirādo duktē.*

нахадзіцца ‘atsirasti; kilti’ (: Чарніца ўже нахадзіцца; Мурáшкі нахадзіца — на дошч; На Вíнгрэ вéцер халóдны нахадзіцца; У дзяцьбóка страх нахадзіцца), plg. lie. *Jaū úogč atsirañda; Laukuōs véjas atsirañda; Báimé atsirañda* ir kt.

недаликó ‘netoli, arti’ (: Была недаликó адзíнацатаха). Dél lietuvių kalbos įtakos leksema čia vartojama kaip prielinksnis (kitur baltarusių kalboje jis eina prieveiksmiu [ТСБМ 3 360]. Prieksnio reikšme fonetiniu variantu nedaliukó variantai vartojami ir kitur paribinése su Lietuva baltarusių šnektose [СБГ 3 204].

плы́сці ‘plaukti, plaukéti (apie javus)’ (: Сёлета пачáла ráна плы́сці жýта, і пшаніца плы́вέць), plg. lie. *Pláukia rugiai*, br. каласіцца жýта.

прапускáць ‘palydèti’ (: Сына прапускáць да машáны), plg. lie. *Praléisti séną žmôgcu iki vaftu.*

прапусціць ‘praleisti, prapirkti’ (: Я ўсé hрашá прапусціў), plg. lie. *Praléidau visùs pínigus.*

рéпка ‘ratelio dalis, горé’ (: Рéпка ў караўлóце; да рéпкі шпúля прыкрóплена), plg. lie. *rópé* ‘t.p.’ Nagrinéjamoji br. leksema baltarusédama īgijo mažybinę formą.

зуб ‘gréblío dantis’ (: Устáвіў тры зúбы ў грáбелъ), plg. lie. *dantis* ‘gréblío dantis’.

вóка ‘akivaras’ (: Карóвіца ўвалілась у вóка), plg. lie. *akis* ‘liūno kiaura vieta’.

5. Lietuviški šnektoš vietovardžiai

Lietuviškos kilmés (ir darybos) vietų vardų tiriamojuje šnektoje nemaža.

Асéлішке ‘lankos varda’. Šaknis greičiausiai susijusi su lie. *asýs* ‘šiurkštusis asiuklis’ (augá šlapiose vietose) ir lie. priesaga *-išké*. Vietovardžio forma dar

nesuslavinta: išlikusi vienskaitinė (slavėdami lietuviški vietovardžiai paprastai virsta daugiskaitiniai, pvz.: *Pästovis* ⇒ *Пастровы* ir kt.). Dar plg. tos pat šaknies br. *Ašmūščia* ‘pelkés vardas’ [MB 21].

Бабрўцішкі ‘dirbamos žemės plotelio vardas gretimame Filipaucų kaime’. Vietovardis greičiausiai kilęs iš slaviškos pavardės, plg. br. *Бабрўцкі*, *Бабрўчы*, ukr. *Бобровець* le. *Bobrowski* (ją galėjo turėti ir vietiniai lietuviai, plg. lie. *Babráuskas*, *Babrawickas*, *Babravičius* — LP 1 148) ir turi lietuvišką priesagą.

Бұцавічы ‘kaimo vardas’. Tai pavardinės kilmės pavadinimas, kurio forma gerokai apslavinta: afrikatos tariamos kietai. Ramaškonių ir Jūravo lietuviškai mokantys žmonės šį kaimą vadina *Bù.ciavičai*. Forma, mūsų nuomone, į bk. transponuotina *Bùciavičai* < lie. *Bučys*, *Bùčius*, *Bùčas* + sl. -evič.

Буčлі ‘kaimo vardas’. Tai gryna lietuviškas pavadinimas < lie. pvd. *Bučys*, *Bùčas*, taip pat *Bučelis*.

Чычлі ‘kaimo vardas’. Senieji vietiniai lietuviai jį dar vadina *Čičiai* (rt.). Formos vertimas mažybine — taip pat neretai vietovardžio slavinimo būdas, plg. Ramaškonių lietuvių vartojamą upelio formą *Kamája* ~ *Kamója*, br. tiriamojoje šnektoje tariamą *Kamáika* ir kt.

Дварціны, (Дварчаны) ‘kaimo vardas’. Aplinkinių lietuvių šis kaimas vadinamas *Dvarciánis* ~ *Dvarčiónys*, plg. lie. kaimų vardus *Dvarčiai*, *Dvárčenai* ir kt. [LATS 69].

Дзяўгўны (vidurinioje karta vartoja labiau suslavintą formą Дзяўгўнцы) ‘kaimo vardas’. Aplinkinių lietuvių šis kaimas vadinamas *Dz'augúnai* ~ *Džiaugúnai*, plg. lie. kaimų vardus *Džiaugénnai*, *Džiaugiai* ir kt. [LATS 70].

Грвідлы ‘dirbamos žemės ir ganyklos plotelio vardas’. Vietinių žmonių atsiminimuose išlikę, kad ši žemės plotą valdė *Girvýdas*, plg. *Girvydišké*, *Girvydiškés* ‘kaimų vardai’ [LATS 87].

Гóрбішкі ‘kaimo vardas’. Pavadinimo priesaga lietuviška.

Гróдзя вóзера ‘ežero vardas gretimame Sokūnų k. Pavadinimas kilęs iš lie. pavardės *Grúodis*, vietas lietuvių šnekta tariamo *Grúodzis*, kilm. *Grúodziā* [dél lie. *uo* · br. *o* žr. LKB 125].

Гудзішкі ‘kaimo vardas’. Pavadinimas yra lie. tarm. *Gudzišké* ~ *Gudišké* suslavintas variantas, plg. lie. kaimų vardus *Gùdiškiai*, *Gùdišké* [LATS 95].

Ёдупцы ‘kaimo vardas’. Pavadinimas yra gretimų kaimų lietuvių vartojuamos formos *Júodupiai* suslavintas variantas [dél lie. (*i*)*uo* · br. *ë* žr. LKB 125].

Янкішкі ‘kaimo vardas’. Pavadinimo priesaga lietuviška.

Караплўця ‘kaimo vardas’. Tai galbūt suslavintas lie. *Karalyčia* pavadinimas, plg. lie. kaimo vardą *Karalyčià* [LATS 122] < *Karalyčia*.

Кáра ‘griovys, kuriuo teka šaltiniukas’ (: Кáра — канáука — ідзéць крыніца). Greičiausiai — tai upelio (kuris dabar upeliu nebelaikomas) lietuviškas vardas **Kéré*. Galbūt jis galėjo atsirasti nuo jo krantuose ar dugne buvusių kerų, šiekštų, plg. dar *Büga* 952.

Кольская hapá 'kalno vardas'. Pavadinimas sietinas su lie. *kálناس*, o jo minkštasis *I* greičiausiai rodytų, kad jam artimiausias yra lie. *kálne* 'viršukalnė', hapá, mūsų nuomone, galėjo būti pridėta vėliau *kálnes* reikšmei sustiprinti, kai pradėta ji užmiršti. Atvejų, kai kartais greta pavartojoami du — vienas slaviškas, antras lietuviškas ir atvirkščiai — tos pačios reikšmės žodžiai, kalboje pasitaiko, pvz., *Zinau, ale bet nesakysiu* (Jurbarkas), *Nežadėjo, ale bet vienok atėjo* (Laūkuva).

Крапішкі 'Filipaucų kaimo ariamos žemės plotelio vardas'. Pavadinimas sietinas su lie. *Krapiškis* 'kaimo vardas' [LATS 139], kuris, mūsų nuomone, galėtų būti ir tarmiškas ⇌ iš **Kruopiškis*, dar plg. lie. *Kruōpiškis* vs. [LATS 143].

Лалуны 'kaimo vardas'. Lietuviškai kalbantys Jūravo gyventojai ši kaimą vadina *Lapūnai*, plg. pvd. *Lapūnas* [PŽ 2 25] ⇌ *Lepūnas* ⇌ *lepuñas*.

Лόбы 'žemos vietas, paprastai šlapios, vardas'. Vietovardis — tikras lietuviškas *Lóbai* ⇌ *lóbai* 'žemos vietas (slénis, pakalnė, upės vaga, pelkė)'.

Лопуци 'kaimo vardas'. Pavadinimo priesaga -уци- lietuviškas tarmiškas deminutivas *-uciai* ~ *-učiai*. Jo šaknis galėtų būti sietina su lie. kaimo vardu *Lópaičiai* (šis, be abejo, giminigas *lópyti*, plg. dar *lopuōčius* (kas sulopytas). O jei jo *o* lie. *uo* [plg. LKB 125], jis galėtų būti artimas lie. *Lúopas* 'pvd.' < *lúopas* 'nerangus žmogus, žioplys, liurbis', plg. *lúoputé* 't.p.'

Лоўкіца футары 'lauko vardas'. Pavadinimas kilęs iš pavardės *Laūkis*, *Laukys* < *laūkis*, *laūkas* 'praplikelis'.

Мягүны 'kaimo vardas'. Grynai lietuviškas. Vietiniai Jūravo apylinkių lietuviai ši kaimą vadina *Miegūnai* (taria *Me'gūna*). Prie Kamojū esančiam Filipaucų kaime vietiniai baltarusiai taria *Мягүны*. Vardas sietinas su *mięgas*, *miegóti*, taip pat *miegonas* 'miegustas', *miegónys* 'snudas, snaudimas' ir kt., plg. kaimų vardus *Miegénai*, *Miegónys*, *Miegùčiai* [LATS 182].

Мірклішкі 'kaimo vardas'. Visas pavadinimas lietuviškas. Greičiausiai pravardinės kilmės, plg. pvd. *Mirklys* < *mirklys* 'kas nuolat mirksi', dar plg. 'kaimo vardą *Mirkliai* [LATS 187]. Ypač svarbu tai, kad kirčiuotas vietovardžio dvigarsis *-ip-* čia tariamas aiškiai su tvirtaprade priegaide, ir jo pirmasis sandas pailginamas visai taip, kaip aplinkinėse lietuvių šnektose. Dar plg. p. 122.

Прыкáрак 'šaltiniuotos lygios vietas vardu' (: Прыкáрак - крýніца, раўніна). Pavadinimas susijęs su griovio (ir šaltinio) vardu *Кáра* (žr.). Прыкáрак — tai vieta prie **Kerés* — **priekeris* (**priekere*).

Русáлішкі 'viensėdžio vardas Filipaucų kaime'. Pavadinimas turi savo giminaičių Lietuvoje, pvz., *Rusálišké* 'kaimo vardas' [LATS 268]. Šie vietovardžiai turbūt sietini su lie. pavardėmis < *rùsintis* 'kasytis', *rusýnē* 'kas nuolat kasosi', *ruséti* 'blankiai, neturtingai gyventi'.

Саманіца 'miško vardas Gudiškių kaime'. Pavadinimas lietuviškas *Samanýčia* 'daugelio pelkių vardu' < *sāmanos*, dar plg. *Samanýnē*, *Samaníšké(s)* ir kt. kaimų vardai [LATS 271].

Свірáны 'kaimo vardas'. Jūrāvo kaimo lietuvių jis vadina *Svyriónys* (t. *Sviráni's*), o jo baltarusiai — Свірáны. Kamojū šnektoje vietovardis labiau suslavintas, sukietintas jo r prieš éjusi ī. Pavadinimas greičiausiai susijęs su lie. *svýris* 'senovinis medinis durų ītaisas'.

Швáкшты 'kaimo vardas'. Pavadinimas susijęs su lie. *švöksti* 'neaiškiai kalbēti', plg. dar kaimo vardą *Švökštoniai* [LATS 312].

Трапша́ўскае поль 'lauko vardas'. Pavadinimas kilęs iš lie. pavardės *Trepšys*, *Trepša* *trepséti*.

Тумуле́ўшчына 'lauko vardas'. Pavadinimas susijęs su lie. pavarde *Tumùlis*, dar plg. pvd. *Tumëlis*, *Tùmas*.

Варкацíшки 'kaimo vardas'. Pavadinimas, be abejo, sietinas su lie. kaimo vardu *Varkutónys* [LATS 336], pavarde *Varkulis* ir pan.

Вíнgra 'upés vardas'. Tai ir per Lietuvą tekančios upės *Vingra* vardas. Siejamas su *víngis*.

Бóлі 'miško vardas'. Pavadinimas sietinas su lie. *öbai* 'olos'. Žodžio pradžios pridėtinį v galėjo turėti ir lietuviška forma.

Жýкішки 'kaimo vardas'. Pavardinės kilmės (*Žukas*), lietuviškos priesagos vietovardis.

6. Fonetiniai, akcentologiniai, morfologiniai ir sintaksiniai šnekto lituanizmai

Be leksinių lituanizmų, tiriamojoje šnektoje vartojama ir keletas mūsų pastebėtų išsilaičiusių fonetikos, akcentuacijos, morfologijos ir sintaksės lietuviybų.

Lituanizmai (daugiausia vietų vardai) yra išlaikę sveiką senąjį ilgajį baltų a (bk. o), kaip ir gretimose lietuvių šnektose, pvz. Дварчáны (Дварчáны) ⇌ lie. tarm. *Dvarcánis* ~ *Dvarčónys*, Свіцáйны ⇌ lie. tarm. *Švincáni's* ~ *Švenčiónys*, Свірáны ⇌ lie. tarm. *Sviráni's* ~ *Svir'a-ni's* ~ *Svyriónys*, Швáкшты ⇌ lie. tarm. *Švökšta's* ~ *Švökštos* ir kt., plg. dar gretimą lie. tarm. *bagáci* ~ *bagótí* 'turtingi', *brá'l'ai* ~ *bróliai*, *dabája* ~ *dabójá* 'saugo', *pānu'* ~ *pōnā*, *sa'dás* ~ *sédös* ir kt. (Adutiškis — LKT 351-352). Tai rodo, kad asimiliuotoji lietuvių šnekta buvo žadininkų šnekto tēsinys.

Lietuvių bk. dvigarsiai *an*, *en* išlikusiuose lituanizmuose yra išvirtę *un*, *in*, kaip ir artimiausiose lietuvių šnektose, pvz., брýнты ⇌ lie. tarm. *bruñtas* 'branktas', брýнтачкі ⇌ lie. tarm. *bruntél'ai* 'brankteliai; medinės sagos', клуңдзю́к ⇌ lie. tarm. **skilundz'ú.kas* 'skilandis', Лáнтуль ⇌ lie. tarm. *Luńtupis* ~ *Leńtupis*, Свіцáйны 'Švenčionys', сцимбýр ⇌ lie. tarm. *scimburas* ~ *stímburas* ir kt., plg. dar gretimą lie. tarm. *uñt* ~ *añt*, *luñku'* ~ *lañka* ir kt. (Adutiškis — IKT 351-352). Tie fonetiniai dalykai rodo, kad šių vietų lietuvių šnekta priklausė puntininkams. Svarbu dar paminėti, kad į *in* čia verčiamas ir archainio polonizmo *kręgły* 'apvalus' [plg. Karł. 2 552] šakninis į (tariamondas

kaip *en*), pvz., krýngly lіst. Tai rodo tokio lietuvių kalbai būdingo virtimo visuotinumą: *an*, *en* > *un*, *in* dėsnis veikė ne tik, kol čia kalbėjo lietuviškai, bet ir vėliau. Priebalsis *I* prieš *e* tipo balsius čia vartojuose lituanizmuose (kaip ir kitur rytų aukštaičių lietuvių šnektose) yra kietas, o *e* išvirtęs į *a*, pvz., лагисі ← lie. tarm. *lagēs'ai ~legēsiai*, пласкóni (пласкані) ← lie. tarm. *plaiskānés ~pleiskānés*, taip pat Лы́нтуль ← lie. tarm. *Luñtupi's* ← lie. tarm. *Lañtupis* (plg. gretimų rytų dzūkų šnektos *lēdas ~lēdas*, taip pat *lɔ'ks'ù ~ lēksiu*, *kaūl̥e ~kiaūl̥e*, *dzi.del̥ ~didel̥* — LKT 353, 354, 394).

Priebalsis *n* (kietasis ir minkštasis), eidamas prieš gomurinius *k*, *g*, kaip ir visoje lietuvių kalboje, čia tariamas su aiškiu gomuriniu atspalviu (tą atspalviu turi ir visi slaviški žodžiai, pvz., бélenькі 'baltutis', цéненъка 'liesuté', дóхленъкая 'sudžiūvuté', інгíрýчнік 'vingiarykštë', карóценъкі 'trumputis', калéнькі 'nariukai (pvz., шiaudq)', крásненъкі 'raudoniukai', Літвíнкі 'kaimo vardas', рýжэнкі 'rudutis', рýнкілі 'tunkelai', слáдзенъкі 'saldutis', шурлáценъкі 'šiurkštës', валерыйнка (варэлýнка) 'valerijonai', Бíнgra 'upës vardas', здарóвенькі 'sveikutis', жализýнка 'geležiné gyvaté', жýренкія 'riebučiai' ir kt. Toks priebalsio *n* tarimas rodo, kad dabartinės baltarusių šnektos substratas tikrai buvo lietuvių kalba, dar plg. Turska 75, 90, 94-95, 108, 111, 215-216, 2 193-194.

Šnekto lituanizmų fonetinėje sistemoje gana neblogai atsispindi ir čia išnykusios lietuvių šnektos pirmoji dzūkavimo ypatybė — afrikatų *č*, *dž* > *c*, *dz* prieš *a*, *u* tipo vokalizmą — būdinga gretimoms lietuvių rytų dzūkų šnektoms (plg. LKT 352, 353, 394; LKA 94-96, žem. 80). Tokie lituanizmai, kaip akócia 'akuotai', Бўцавычи 'kaimo vardas', ўёўала 'vépla', Дзідзясέль 'Didžiāsalis', Дзялўгўны 'kaimo vardas', Грóдзя вóзяра, Саманіца 'pelkës vardas', Свінцáны, стóцаваць 'mušti kiaušinius iš atimtiniu' ir kt. rodo, kad jie turėjo atsirasti iš vietinės lietuvių šnektos vartotųjų lyčių *akuōcái, *Bú.c'aviec'ái, *c'aūpala, *Dz'augúnai, *Grúodz'a' ãžeras, *Samaníc'a, *Švincáni's, *stac'úoc ir kt., kurios baltarusėdamos ilgainiui pavirto dabartinėmis. Antroji lietuvių dzūkavimo ypatybė — *č*, *dž* > *c*, *dz* prieš *i*, *ie* — išnykusioje lietuvių šnekoje, be jokios abejonės, irgi bus buvusi (tą mūsų tyrimų duomenimis patvirtina jai gretimų lietuviškų Jürävo ir Ramaškonių šnektų duomenys, pvz., pajlgúoci 'pailgi', scipinai 'stipinai', sédzi 'sédi, tupi', dar plg. LKT 394), tačiau iš turimių lituanizmų fonetikos nieko apie tai spręsti neįmanoma dėl sutapimo su baltarusių kalbai būdingu šio tipo dzūkavimu.

Iš akcentologinių lietuvių būtina paminti šnektos lituanizmuose aiškiai girdimą jų mišriųjų dvigarsių lietuvišką tvirtapradę prieigaide. Čia, kaip ir gretimose lietuvių šnektose, pirmasis tokiai dvigarsių sandas pailgėjęs, pvz., Цыбúльскі pvd., дýлька 'dulkës', Літвíнкі 'kaimo vardas', Мíрклішкі 'kaimo vardas', Мýнцевічы 'kaimo vardas', Рýмша 'pvd.', Рýмшиха 'pvd.', Свíркі 'kaimo pavadinimas Lietuvoje', plg. lie. tarm. sví.rka's ~ Svirkos, Бíнgra 'upës vardas' ir kt. Lituanizmų tvirtagalės priegaidės skiemenyse analogiško antrojo sando pailginimo negirdėti, pvz., Бrýnta, бýрбалкі, Лы́нтуль ir kt.

Greičiausiai dėl lietuvių kalbos įtakos trejetas šnektos daiktavardžių yra tos pačios giminės ar to paties skaičiaus kaip ir atitinkami lietuvių kalbos žodžiai, pvz., grábel'j, plg. lie. gréblyj, kitų br. šnektų ir jų lk. hrapblí; pέchaní, plg. lie. kēpenys, kitų br. šnektų ir jų lk. пέчань; тýсячи (два, вүг. г.), plg. lie. tükstantis, br. тýсяча.

Iš lietuvių kilmės sintaksės elementų minėtinis čia gyvai vartoamos kai kurios lietuviškos konstrukcijos, kurių kitose baltarusių šnektose ir jų lk. nežinoma. Tai visų pirma lietuviškas dalies kilmininkas, pvz., Máčeha авéčak купіла; Прóшлы хот янадаў былó; Ёсь у мянé насýканных нітак, plg. lie. Pifko aviū, br. Купіла авéčki.

Būdinga šiai šnektai ir neapibrėžto kieko kilmininko, kurio objektas ribojamas laiko trukmės (trumpam), konstrukcija, pvz., Пазы́ч мне калёсаў; Дай мне на́жá. Ši konstrukcija slavų kalboms, apskritai imant, atrodo, nežinoma. Ją visais atvejais jose pakeičia galininkas, pvz., br. Пазы́ч мне сукéнку. Tačiau ji visai analogiška rytu Lietuvoje plačai vartojamai konstrukcijai, tipo *Paskölink mán peilio* (árklio, kiřvio), plg. LKG 24-25.

Vartoamos šioje šnektijoje ir aiškiai lietuviškos kilmės siekimo kilmininkas, pvz., Прышбў канá; Прые́хаў бычá (карóвы, канá), plg. lie. Atvažiávo bùlvíu, br. Прышо́у на канá (за канём) ir kt.

Palyginti čia gyvai vartoamos veiksmažodžių būtojo sudurtinio laiko konstrukcijos, sakinyje vykdančios vardinės tarinio dalies funkcijas, pvz., Я заснý́уши быў; Быў пашбўши ў шкóлу; Прыро́бы быў язы́чок; Яна бы́ла прырё́ши ля́щ кíль; Тата быў аbabý́ши скýрай ir kt. Konstrukcijos greičiausiai perimtos iš čia išnykusios lietuvių šnektos. Jos ir dabar lietuvių kalboje gyvai vartoamos, o slavų kalbose jas yra pakeitusios veikslų formos. Kad jos iš tikro yra atitinkamų lietuviškų konstrukcijų vertiniai, galéti, mūsų nuomone, patvirtinti ir čia išgirstas pasakymas Я ваўка не відзе́уши, а шашка то — відзела: як кот, kuris yra paskiemenis grynae lietuviško sakino, mūsų užrašyto ir lietuviškame Jürävo kaime Vička aš neasù mā't'us, a šæšku' mat'áū — kap kācīnas pakartojimas [plg. dar Balt. 63].

Šnektijoje išlikę lituanizmai nėra sustingę. Jie nuolat kinta, baltarusėja, iš lėto darosi nejaučiamą, dyla ir kraipoma jų semantika, lituanizmų mažėja. Baltarusiams svetimas dvibalsis *uo* čia dažniausiai išverstas į *o* (: Грабдзя вóзяра, акóця), pasitaiko ir į *u* (: арýд, бúжалка, бýжэка); lietuvių *au* — į *oý* (:Лбóукіса футарý), į *a* (:какарапачкí) ar į *u* (:кукарапчкí); dvibalsis *ai* — į *a* (: пласканí, пласкóны); *ei* — į *э* (: грэцполька) ir *an*. Slaviškos fonetikos veikiami kietėja kai kurie priebalsiai (бúцавічы, Свіráны, рéйсты). Šalia leksemos klíšy viduriniosios kartos atstovai sako ir klíša, greta вáпла, ви́плавáты, вíрциá, ляпshýk ar tik ne dažniau išgirsti sakant вáпла, ви́плавáты, варциá, лапshýk ir pan. Lietuvišką kaimo vardą Мягúны, kai kas jau taria suslavintą Мягýны, o *viksvą*, *vingiarýkštę spás̄tus* čia visuotinai vadina tik iksvá, інгýрычník, lástka. Iš dviejų skirtingu lyčių ir reikšmių leksemų kartais susiformuoja viena su abiejų reikšmémis (гýгяль < гíгель ir кýкаль), pasitaiko, kai užmirštama

leksemos nuosava reikšmė ir ji įgyja kito žodžio reikšmę (acáki *lie.** āšakos vartojama reikšme ‘padaigos’) ir kt.

Visa tai rodo, kad taip artėdami prie baltarusių kalbos sistemos, tie šnekto skoliniai kuo toliau, tuo labiau tolsta nuo savo pirminio šaltinio, labiau silpsta ar visai nutrūksta ryšys.

7. Išvados

Straipsnyje iškeltosios Kamojų apylinkių baltarusių šnekto ypatybės lituanistikai svarbios keliais apsektais.

1. Čia vartojamoji lietuviškos kilmės leksika yra glaudžiausiai susijusi su gretimų lietuviškų teritorijų valstiečių gyvenimu, jų gamyba, buitimi, papročiais, kultūra. Neabejotinai visa ji yra tos baltarusių šnekto ir gretimų lietuvių šnekų bendrosios leksikos dalis. Ji iš esmės paplitusi visoje lietuvių baltarusių kalbinio paribio slaviškų šnekų zonoje ir yra gyvas liudininkas, patvirtinantis lietuvišką tą teritoriją dabartinių šnekų substratinį pamatą. Kartu čia iškelta keletas naujų lituanizmų, kitur paribinėse su Lietuva baltarusių šnektose neužfiksuotų. Tai acáki ‘padaigos’, bryndulí ‘uždžiūvę mėšlų luitai ant karvės šonu’, býrta ‘gabalas’, býjalki ‘buožgalviai’, býžéka ‘metalinis dalgio galvos ītvaras’, cę́ūala ‘vėplys’, lapučkí ‘iš siūlų megztos čempés’, pashaypėška ‘kas pašiepiamas’, stabdá ‘misa’, shnilécy ‘šnyprišti’, žýjalki ‘buožgalviai’ ir kt. Visa tai rodo, kad tiriamoji baltarusių šnektą čia susiformavo ant lietuviško substrato pamato.

2. Šnektoje užrašytieji leksiniai ir semantiniai lietuviškos kilmės vertiniai, pvz., pólka с róškamis ‘polka su ragučiais’, žaliazýnka ‘geležinė gyvatė’, cvičécy ‘žydéti (javams)’, kídačy ‘metyti (bulves); městi (dantis)’, plýūcū ‘plaukēti (javams)’ ir kt., atspindintys, be kita ko, etnografinius žmonių gyvenimo bruožus, patvirtina lietuviško substrato pėdsakus.

3. Nemaža dalis čia vartojamų vietų vardai — vandenvardžių, kaimų vardų, smulkiosios toponimikos, taip pat antroponimikos, pvz., Ėduipci ‘kaimo varda’, Girkvìdy ‘lauko varda’, Lóýkica fytarpi ‘lauko varda’, Kára ‘griovio varda’, Samaníca ‘miško varda’ ir kt., rodo, kad čia gyventa lietuvių. Ši teiginė patvirtino ir kai kurie šnekto informantai, pripažinę, kad jų tévai, seneliai ir proseneliai kalbėję lietuviškai.

4. Šnekto fonetinėj sistemoj iki šiol išlikę kai kurių lietuvių kalbos fonetikai būdingų elementų. Taigi čia išlikęs sveikas baltų ilgasis Ą; žodžio kamieno dvigarsių *an*, *en* > *un*, *in* bei priebalsio *n* prieš *k*, *g* lietuviškas gomurinis tarimas ne tik lituanizmuose, bet ir slaviškuose žodžiuose. Lituanizmuose aiškiai girdima mišriųjų dvigarsių tvirtapradė priegaidė, pailginanti pirmajį jų sandą, kai kurie lietuviškos morfologijos ir sintaksinių konstrukcijų likučiai. Visa tai neabejotinai rodo, kad šioje teritorijoje asimiliuotoji lietuvių šnektą priklausė rytu aukštaičių puntininkų rytu dzükų šnekai.

Literatūra

Balt.	—	Гринавецкене Э. Й., Мацкевич Ю.Ф. Некоторые необычные микросистемы в диалектной структуре белорусского говора окрестностей Олса // <i>Baltistica</i> , 1979. Т. 15 (1). Р. 52-65.
БРС	—	Беларуска-рускі слоўнік. Мінск, 1988. Т. 1.
Būga	—	Būga K. Rinktiniai raštai. V., 1961. Т. 3.
Бяльк.	—	Бялькевіч І.К. Краёвы слоўнік усходній Marilėuščyny. Мінск, 1970.
Даль	—	Даль В. Толковый словарь живого великого русского языка. Москва, 1955. Т. 1.
ЭСБМ	—	Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Мінск, 1978. Т. 1.
ЭСРЯ	—	Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Т. 1. М., 1964; Т. 3. М., 1971..
ЭСУМ	—	Этималагічний словник української мови. Київ, 1982. Т. 1.
Юрч	—	Юрчанка Г.Ф. Народнае вытворнае слова. А-Л. Мінск, 1981.
Karł.	—	Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedźki W. Słownik języka polskiego. Warszawa, 1902. Т. 2; 1915. Т. 6.
LATS	—	Lietuvos TSR administracinių teritorinių suskirstymo žinynas. V., 1976. D. 2.
Лауч.	—	Лаучюте Ю.А. Словарь балтизмов в славянских языках. Ленинград, 1982.
Laum.	—	Laumane B. Zivju nosaukumi latviešu valodā. Riga, 1973.
LEW	—	Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg-Göttingen, 1955-1962.
LKA	—	Lietuvių kalbos atlasas. V., 1982. Т. 2.
LKB	—	Grinaveckienė E., Mackevič J. Kai kurios baltarusių lituanizmų fonetikos ypatybės // Lietuvių kalba ir bilingvizmas. V., 1988. P. 123-131.
LKG	—	Lietuvių kalbos gramatika. V., 1976. Т. 3.
LKT	—	Lietuvių kalbos tarmės (Chrestomatija). V., 1970.
LKŽ	—	Lietuvių kalbos žodynas. Т. 1 ² . V., 1968; Т. 9. V., 1973.
LLT	—	Grinaveckienė E. Buivydžių apylinkių (Vilniaus raj.) lenkų šnekto lituanizmai //

		Lietuvių leksikos ir terminologijos problemos. V., 1991. P. 47-64.
LP	—	Lietuvių pavardžių žodynas. T. 1. V., 1985; T. 2. V., 1989.
LT	—	Гринавецкене Э., Мацкевич Ю.Ф., Романович Е.М., Чеберук Е.И. Бытовая лексика литовского происхождения в западной Белоруссии. //Lietuvių terminologija. V., 1975. P. 163-202.
МБ	—	Мікратапанімія Беларусі. Мінск, 1974.
МЕ	—	Mülenbachs K. Latviešu valodas vārdnica. Papildinājis, redīgējis, turpinājis J. Endzelins. Riga, 1923. Т. 1.
МК	—	Mūsų kalba. V., 1989. Sąs. 5.
ML	—	Kviklys B. Mūsų Lietuva. Lietuvių enciklopedijos leidykla. Čikaga, 1964.
Народ. лекс.	—	Народная лексика. Минск, 1977.
Народ. слова	—	Народные слова. Минск, 1976.
Народ. словатв.	—	Народная словатворческая. Минск, 1979.
ПГ	—	Польские говоры. Минск, 1973. Т. 1-2.
РБС	—	Русско-белорусский словарь. Минск, 1982. Т. 1.
РЯБ	—	Русский язык в Белоруссии. Минск, 1985.
СБГ	—	Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходній Беларусі і яе пагранічча. Минск, 1979-1986. Т. 1-5.
СРНГ	—	Словарь русских народных говоров. Ленинград, 1966. Вып. 2; 1968. Вып. 3.
Сцяшк.	—	Сцяшковіч Т.Ф. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці. Минск, 1972.
Сцяшк. 1983	—	Сцяшковіч Т.Ф. Слоўнік Гродзенскай вобласці. Минск, 1983.
SV	—	Endzelins J. Senprūšu valoda. Riga, 1943.
Шанс.	—	Шанский Н.М. и др. Краткий этимологический словарь русского языка. М., 1971.
ТСБМ	—	Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Минск, 1977-1984. Т. 1-5.
Turska	—	Turska H. O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie. Wilno, 1939.
Zink.	—	Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos kilmė. V., 1984. Т. 1.
З народ. слоўн.	—	З народнага слоўніка. Минск, 1975.
Жыв. слова	—	Жывое слова. Минск, 1978.

ЛИТУАНИЗМЫ В БЕЛОРУССКОМ ГОВОРЕ ОКРЕСТНОСТЕЙ КОМАИ ПОСТАВСКОГО Р-НА БЕЛОРУССИИ

Резюме

1. В говоре употребляемая лексика литовского происхождения является неотъемлемой частью лексики соседних литовских говоров, находящихся как на территории Литвы, так и Белоруссии. Она тесно связана с жизнью, бытом, обычаями и культурой восточно-аукштайтского литовского села и, кроме прочего, говорит о том, что языковая система исследуемого белорусского говора здесь образовалась на основе литовского субстрата.

2. В статье изучаемые литовские лексические и семантические кальки говора отражают также неоспоримые следы литовского субстрата.

3. Немалая часть исследуемых собственных имен - названий деревней, гидронимов, уроцищ, также фамилий носителей говора - являются литовского происхождения и подтверждают мнение о том, что на исследуемой территории сравнительно в недавнем прошлом жили литовцы. Данное положение подтверждает и некоторые местные информанты говора, признающие, что проживавшие здесь их отцы, деды и прадеды говорили по литовски.

4. В языковой системе говора до сих пор сохранились также и некоторые элементы литовской фонетики, акцентуации, морфологии и синтаксиса. На основе исследуемого богатого материала в статье делается предположение, что субстратный литовский говор, на основе которого сформировался исследуемый белорусский говор, был литовский говор восточно-аукштайтов пунтинников жадинников дзуков.

LITUANISMEN IN DER BELORUSSISCHEN MUNDART DER GEGEND VON KAMOI (BEZIRK PASTAVI, BELORUSSLAND)

Zusammenfassung

Es werden die in der Mundart von Kamoi vorliegenden lexikalischen bzw. semantischen Übersetzungslehnwörter sowie einige phonetische und grammatische Elemente litauischer Herkunft untersucht. Sie zeugen davon, daß dieser Mundart als Substrat der litauischer ostaukstaitische Dialekt (der der Puntininkai - Žadininkai - Dzūkai) zugrunde liegt.